

Research Article

Vol. 38, No. 1, Spring 2024, p. 101-117

Investment Needed in Agriculture to Achieve the Economic Growth Target in the Seventh Development Plan in Iran

K. Khaledi ^{1*}

1- Assistant Professor of Agricultural Economics, Agricultural Planning, Economic and Rural Development Research Institute (APERDRI), Tehran, Iran

(*- Corresponding Author Email: k.khaledi@agri-peri.ac.ir)

Received: 31-01-2024
Revised: 03-04-2024
Accepted: 14-04-2024
Available Online: 14-04-2024

How to cite this article:

Khaledi, K. (2024). Investment needed in agriculture to achieve the economic growth target in the seventh development plan in Iran. *Journal of Agricultural Economics & Development*, 38(1), 101-117. (In Persian with English abstract). <https://doi.org/10.22067/jead.2024.86191.1244>

Introduction

Theoretically in relation to economic growth and methods of calculating value added, the four factors of labor, capital, labor productivity, and capital productivity are considered, and the amount of value added will be the final product of the state and direct performance of these four factors. Since investment is an available option and has faster execution capability than the change in the quality of agricultural labor and the driver of changes in the productivity of other production factors, it is inevitable to focus on it by statesmen and macro and sector planners to realize the target economic growth in the agricultural sector. With this description, the macroeconomic planners of the agricultural sector have not determined the required amounts of investment, labor and productivity of labor and capital in the agricultural sector to realize the economic growth target in the 7th development plan. The role of investment as the driver of this (realization of the economic growth goal of the 7th development plan years) is not hidden from anyone, and determining the amount of investment required in this process will be very important for the policymaker. The main question of this study is, what is the amount of annual investment needed to realize the economic growth of Iran's agricultural goal in the 7th development plan? For this reason, the present study aims to estimate the amount of investment needed to realize the economic growth of the country's agricultural target (assumed) in the seventh development plan (2024-2028).

Materials and Methods

The current research is analytical-descriptive and with a computational approach, it deals with the estimation of the investment needed to realize the economic growth of the agricultural sector of Iran in the 7th Development Plan (2024-28). The time period considered in this study is 2011-2028. The estimation of the required investment of the agricultural sector in order to realize the economic growth of this sector in the 7th development plan has been done parametrically (algebraically) and by using the capital elasticity in the studies, the increasing ratio of capital to production (ICOR) and the average productivity of the net capital balance. Considering that the target economic growth for economic sectors including the agricultural sector in the 7th Development Plan has not been specified, therefore, in the form of different scenarios, three different economic growths (3.5 percent, 5.5 percent, and 8 percent) as The target (assumed) economic growth for the agricultural sector is considered in the years of the 7th development plan.

Results and Discussion

©2024 The author(s). This is an open access article distributed under [Creative Commons Attribution 4.0 International License \(CC BY 4.0\)](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits use, sharing, adaptation, distribution and reproduction in any medium or format, as long as you give appropriate credit to the original author(s) and the source.

<https://doi.org/10.22067/jead.2024.86191.1244>

Climate changes and destruction of basic production resources are the most important challenges facing Iran's agriculture. In the 7th Development plan bill, economic growth of 8% is defined for the entire country's economy. In order to avoid over-reliance on basic resources in the agricultural production process and increase its resilience, a sustainable leap in targeted agricultural investment will be the most important choice of the government in the mid-term (7th development plan) and long-term. The aim of this study is to estimate the annual investment required in the agricultural sector in the 7th development plan, and in this regard, three approaches have been used to estimate the amount of annual investment required in the agricultural sector of Iran to achieve the target (assumed) economic growth. Examining the average of different approaches to estimate the annual investment for the target (assumed) value added growth of agriculture showed that according to the assumptions of the study and based on the prices of the base year 2016 (2016=100) to realize the growth of the value added of 3.5% necessary with a growth rate of 4.5%, an average of 183 thousand billion rials will be invested in Iran's agricultural sector annually. These figures will be 6.1% and about 234 thousand billion rials respectively to achieve 5.5% value added growth and 8.2% respectively and about 304 thousand billion rials to achieve 8% value added growth. There is no doubt that in addition to making the necessary investment, the realization of each of the target (assumed) growth of value added in the agricultural sector in the years of the 7th plan, on the one hand, depends on the existence of suitable and stable climatic conditions (as the main prerequisite for the production of agricultural products) and on the other hand, it is not imposing new shocks or crises on the agricultural economy of our country.

Conclusion

The destruction of basic resources and climate changes in Iran's agricultural field are taking place in such a way that it has made it difficult to produce agricultural products in a large area of Iran in the field (the need to develop greenhouse crops) and on the other hand, the development of capital in the process of agricultural production (as a supplement or substitute for other production inputs) in order to increase productivity and preserve the limited and deteriorating production resources has made agriculture more necessary than in the past. Past experiences show that changing the financing approach for investing in Iran's agricultural sector is inevitable. Therefore, it is necessary that in the seventh development plan while separating investment facilities and agricultural working capital facilities during the 7th development plan, improving the environment for agricultural investment and the mechanism for transferring savings to this sector, optimal allocating domestic financial resources (National Development Fund, banking system, support fund for The development of investment, micro-agricultural funds, etc.) and foreign financial resources (foreign direct investment) should be planned in such a way that the investment made in the agricultural sector is coordinated and proportionate with the economic growth of the program.

Keywords: Agricultural sector, Economic growth, Investment, Iran

JEL Classification: P44, R42, Q14, O49, G17, E22

مقاله پژوهشی

جلد ۳۸، شماره ۱، بهار ۱۴۰۳، ص. ۱۱۷-۱۰۱

سرمایه‌گذاری مورد نیاز کشاورزی برای دستیابی به رشد اقتصادی هدف در برنامه‌ی هفتم توسعه در ایران

کوهسار خالدی ^۱id*

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۱/۱۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۱/۲۶

چکیده

تغییرات اقلیمی و تخریب منابع پایه‌ی تولید را می‌توان مهمترین چالش‌های فراروی کشاورزی ایران قلمداد کرد. فقدان برنامه‌ریزی هدفمند برای مقابله با این چالش‌ها، رشد پایدار بخش کشاورزی ایران را به مخاطره انداخته است. در لایحه‌ی مصوب برنامه‌ی هفتم توسعه، رشدهای اقتصادی ۸ درصد و ۵/۵ درصد به ترتیب برای کلان اقتصاد و بخش کشاورزی ایران تعریف شده است. برای جلوگیری از اتکای زیاد بر منابع پایه در فرآیند تولید کشاورزی و افزایش تاب‌آوری آن، جهش پایدار در سرمایه‌گذاری هدفمند کشاورزی، مهمترین انتخاب دولت در میان مدت و بلندمدت خواهد بود. هدف مطالعه‌ی حاضر، برآورد سرمایه‌گذاری سالانه‌ی مورد نیاز بخش کشاورزی در برنامه‌ی هفتم توسعه است و در همین راستا در قالب سه رویکرد، مقدار سرمایه‌گذاری سالانه مورد نیاز در بخش کشاورزی ایران برای تحقق رشدهای اقتصادی هدف (مفروض) برآورد گردیده است. نتایج نشان داد که با توجه به مفروضات مطالعه برای دستیابی به رشدهای اقتصادی ۳/۵ درصد، ۵/۵ درصد و ۸ درصد در بخش کشاورزی در برنامه‌ی هفتم توسعه، لازم است به ترتیب با نرخ‌های رشد ۴/۵ درصد، ۶/۱ درصد و ۸/۲ درصد، سالانه به‌طور متوسط به ترتیب حدود ۱۸۳، ۲۳۴ و ۳۰۴ هزار میلیارد ریال سرمایه‌گذاری در این بخش انجام شود. در همین راستا، پیشنهاد می‌شود که ضمن تفکیک تسهیلات سرمایه‌گذاری و تسهیلات سرمایه‌ی در گردش کشاورزی در طول برنامه‌ی هفتم توسعه، بهبود فضای سرمایه‌گذاری کشاورزی و مکانیسم انتقال پس‌اندازها به این بخش، تخصیص بهینه‌ی منابع مالی داخلی (صندوق توسعه ملی، سیستم بانکی، صندوق حمایت از توسعه‌ی سرمایه‌گذاری، صندوق‌های خرد کشاورزی و ...) و منابع مالی خارجی (سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی) به گونه‌ای برنامه‌ریزی گردد که سرمایه‌گذاری انجام شده در بخش کشاورزی با رشد اقتصادی هدف برنامه، هماهنگ و متناسب باشد.

واژه‌های کلیدی: بخش کشاورزی، برنامه‌ی هفتم توسعه، رشد اقتصادی، سرمایه‌گذاری، ایران

طبقه‌بندی JEL: P44, R42, Q14, O49, G17, E22

مقدمه

اقتصادی، عمل کرده‌اند. در برنامه‌ریزی برای تحقق رشد اقتصادی هدف، عمدتاً بر عوامل اقتصادی دارای اثرگذاری مستقیم بر ارزش افزوده تمرکز می‌شود. این در حالی است که برآیند اثرگذاری عوامل غیر اقتصادی نیز به شکل‌های مختلف (از جمله تعیین و تغییر بستر فعالیت‌های اقتصادی) در تحقق رشد اقتصادی، نقش ملموسی را بازی می‌نماید (Eisazadeh & Ahmadzadeh, 2009; Sepherdoost & Barjisian, 2016; Pour Ali et al., 2020). در تئوری‌های مرتبط با رشد اقتصادی، چهار عامل نیروی کار، سرمایه، بهره‌وری نیروی کار

رشد اقتصادی به‌عنوان یکی از شاخص‌های کمی (مقداری)، معیاری برای نشان دادن میزان موفقیت برنامه‌ها، سیاست‌ها و اقدامات اجرایی دولت در حوزه‌ی اقتصادی قلمداد می‌شود. میزان رشد اقتصادی سالانه‌ی یک کشور یا یک بخش اقتصادی نظیر بخش کشاورزی، برآیند مجموعه‌ی عوامل گوناگون اقتصادی و غیر اقتصادی است که به شکل‌های مستقیم و غیرمستقیم در آن سال و در آن اقتصاد یا بخش

۱- استادیار، گروه پژوهشی سیاست‌های کشاورزی و غذا، مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه‌ی روستایی، تهران، ایران

* - نویسنده مسئول: (Email: k.khaleedi@agri-peri.ac.ir)

عنوان رشد هدف اقتصادی در یک بازه‌ی زمانی (سالانه یا چند ساله) تعریف می‌کنند، چندان مبهم نیست. محدودیت منابع رشد اقتصادی، هدایت منابع و ظرفیت‌های تولید اقتصادی در مسیر هدفمند، رفع پدیده‌های نظیر فقر و بیکاری و ... را می‌توان پاسخی برای چرایی تعیین رشد اقتصادی هدف توسط دولت‌ها قلمداد کرد. رشد اقتصادی مثبت از طریق ایجاد منافع اقتصادی برای اقتصاد یک کشور، منابع مالی لازم را برای تحقق اهداف اقتصادی و غیر اقتصادی آن کشور فراهم خواهد ساخت (Negin Taji et al., 2022). تردیدی وجود ندارد که الگوی توزیع منافع حاصل از رشد اقتصادی هم در بین بخش‌های اقتصادی و هم در میان خانوارها و فعالان اقتصادی در اثربخشی و تحقق اهداف مورد نظر، نقش انکارناپذیری دارد.

سرمایه به‌صورت سرمایه‌گذاری و موجودی سرمایه در فرآیند تولید کالاها و خدمات (رشد اقتصادی) نقش دارد. «تشکیل سرمایه‌ی ثابت» (سرمایه‌گذاری) ناخالص عبارت است از ارزش کل تحصیل منهای فروش یا واگذاری دارایی‌های ثابت یک تولیدکننده در طول یک دوره‌ی حسابداری یا علاوه ارزش اضافه شده به دارایی‌های تولید شده ناشی از فعالیت تولیدی واحد نهادی (Statistical Center of Iran, 2014). «موجودی سرمایه» عبارت است از مجموعه کالاهای سرمایه‌ای فیزیکی مشهود کشور که قابل اندازه‌گیری بوده و در فرآیند تولید کالاها و خدمات و ایجاد درآمد نقش دارند. موجودی سرمایه معمولاً هم به صورت خالص (موجودی سرمایه‌ی خالص) و هم به‌صورت ناخالص (موجودی سرمایه‌ی ناخالص) محاسبه و آمارهای آن منتشر می‌شود.^۳ اگر از موجودی سرمایه‌ی ناخالص، استهلاک و خسارت‌های ناشی از جنگ، سیل، زلزله و ... کسر شوند، موجودی سرمایه‌ی خالص به‌دست می‌آید. «موجودی سرمایه‌ی مولد»، برابر سرمایه‌گذاری انباشته منهای ارزش انباشته دارایی‌های از کار افتاده و آن بخش از کاهش کارایی دارایی‌هایی است که هنوز کار می‌کنند. «صرف سرمایه‌ی ثابت»^۴، نیز نوعی هزینه بوده و برابر است با کاهش ارزش موجودی خالص دارایی‌های مورد استفاده در تولید، به علت زوال فیزیکی، از رواج افتادگی یا خسارت عادی تصادفی در طول دوره‌ی حسابداری (Central Bank of the Islamic Republic of Iran, 2022). از نظر جبری، «رشد اقتصادی»، برابر است نسبت درصد تفاضل ارزش افزوده‌ی دو مقطع زمانی متوالی به مقدار ارزش افزوده‌ی مقطع زمانی پایین.

مروری گذرا بر برخی از شاخص‌های مرتبط با سرمایه‌گذاری و موجودی سرمایه‌ی خالص کشاورزی ایران در یک دهه‌ی گذشته به

و بهره‌وری سرمایه مورد توجه قرار می‌گیرند و مقدار ارزش افزوده، محصول نهایی وضعیت و عملکرد مستقیم این چهار عامل خواهد بود (Hamburg, 1996). انتظار بر این است، هنگامی که برای یک بازه‌ی زمانی آینده، مقدار مشخصی برای رشد اقتصادی تعریف می‌شود (رشد اقتصادی هدف)، مقادیر موردنیاز از چهار عامل مزبور برای تحقق آن هدف نیز تعیین شوند. چراکه هدفگذاری صرف رشد اقتصادی و عدم فراهم نمودن مقادیر متناسب از چهار عامل مؤثر، نمی‌تواند کافی باشد. در سیاست‌های کلی برنامه‌ی هفتم توسعه، بر «پیشرفت اقتصادی توأم با عدالت با نرخ رشد اقتصادی متوسط ۸ درصد با تأکید بر افزایش بهره‌وری کل عوامل تولید (منابع انسانی، سرمایه، فناوری و مدیریت)» تأکید شده است. برنامه‌ریزان در لایحه‌ی مصوب^۱ برنامه‌ی هفتم توسعه، مقادیر مورد نیاز از نیروی کار، سرمایه، بهره‌وری^۲ کار و بهره‌وری سرمایه برای تحقق این مقدار از رشد اقتصادی را در سطح کلان و بخش‌های اقتصادی تعیین کرده‌اند (Islamic Council, 2023).

بخش کشاورزی ایران به دلیل ماهیت خاص فعالیت‌های کشاورزی و عدم مدیریت و سیاستگذاری جامع و مبتنی بر نوآوری‌های جدید از گذشته تا اکنون با مجموعه چالش‌هایی در حوزه‌های مختلف زنجیره‌های تولید و ارزش (از جمله تأمین مالی و سرمایه‌گذاری) مواجه است. به همین خاطر در «برنامه‌ی تحول کشاورزی با رویکرد جهادی» وزیر جهاد کشاورزی در دولت سیزدهم بر «حمایت اعتباری» و «تقویت سرمایه‌گذاری» در این بخش، تأکید ویژه‌ای صورت گرفته و راهبردها و برنامه‌های مربوطه (در قالب ۲۱ بند) نیز ارائه گردیده‌اند (Agricultural Planning Economic and Rural (Development Research Institute (APERDRI), 2021).

کمی کردن اهداف اقتصادی، یکی از رویکردهایی است که به ارزیابی برنامه‌ها و سیاست‌های اقتصادی اتخاذ شده کمک زیادی می‌نماید. این اهداف کمی می‌توانند نرخ رشد اقتصادی، نرخ تورم، نرخ بیکاری، میزان ارزش صادرات و واردات و ... باشند. نظر به این که برآیند نهایی سیاست‌ها و برنامه‌های مختلف اقتصادی و غیر اقتصادی در یک کشور در قالب رشد اقتصادی آن کشور خود را نمایان می‌سازد، لذا یکی از اولین و مهمترین اهداف کمی برنامه‌ریزان می‌تواند «رشد اقتصادی» باشد. این که مقدار رشد اقتصادی هدف «چگونه» توسط برنامه‌ریزان تعیین می‌شود، موضوع جدایی است که در این‌جا، مجال برای بررسی آن وجود ندارد. اما این که «چرا» یک مقدار معینی را به

۳- همانند سرمایه‌گذاری، موجودی سرمایه نیز در سطح بخش‌های اقتصادی کشور به تفکیک دولتی و خصوصی منتشر نمی‌شود.

4- Consumption of fixed capital (CFC)

۱- با وجود تصویب لایحه‌ی برنامه‌ی هفتم توسعه توسط مجلس شورای اسلامی، اما چون کل لایحه‌ی مصوب تا هنگام تدوین مطالعه توسط شورای نگهبان تأیید نشده است، لذا نمی‌توان از واژه‌ی قانون برای آن استفاده کرد.

۲- در لایحه‌ی مصوب برنامه‌ی هفتم توسعه، متوسط رشد سالانه‌ی بهره‌وری کل عوامل تولید اقتصاد معادل ۲/۸ درصد در نظر گرفته شده است.

خالص در دهه‌ي مزبور در گروه کشاورزي (۲/۳ درصد)، بيشتر از خدمات (۱/۹ درصد)، صنايع و معادن (۱/۳ درصد)، نفت و گاز (۲/۲- درصد) و کل اقتصاد (۱/۷ درصد) بوده است (Central Bank of the Islamic Republic of Iran, c-2023).

نتيجه‌ي تحولات سرمايه‌گذاري کشاورزي (عامل فزاينده) در دهه ي ۱۳۹۰ در کنار عامل کاهشدهنده‌ي استهلاك (مصرف سرمايه‌ي ثابت) به رشد پايين موجوي سرمايه‌ي خالص کشاورزي منجر شده است. در راستاي رشد اقتصادي پايدار کشاورزي، با توجه به عمر مفيد بالاي ساختمان‌هاي کشاورزي (۶۰ سال) در قياس با ماشين‌آلات کشاورزي (۱۷ سال) (Central Bank of the Islamic Republic of Iran, 2022)، نرخ رشدهاي پايين موجوي سرمايه‌ي خالص ساختمان‌هاي کشاورزي (ميانگين سالانه ۲ درصد) در قياس با ماشين‌آلات کشاورزي (ميانگين سالانه ۷ درصد)، چندان نگران‌کننده نمي‌باشد.

بخش کشاورزي ايران همانند بسياري از کشورهاي در حال توسعه به دلایل متعدد (از جمله‌ي سودآوري و امنيت نسبي پايين)، معمولاً در جذب منابع سرمايه‌گذاري در رتبه‌ي آخر (بعد از بخش‌هاي خدمات و صنعت) قرار مي‌گيرد. تداوم اين وضعيت در طی چند دهه‌ي گذشته، باعث نوعي عقب‌ماندگي تاريخي بخش کشاورزي از جذب منابع مالي و سرمايه‌گذاري شده است. متوسط سهم سرمايه‌گذاري سالانه‌ي گروه هاي خدمات، صنايع و معادن، کشاورزي و نفت و گاز در سال‌هاي ۱۳۹۰-۱۴۰۱ (۱۳۹۵=۱۰۰) به ترتيب: ۷۳/۴ درصد، ۱۹/۶ درصد، ۴/۶ درصد و ۲/۴ درصد بوده است (Central Bank of the Islamic Republic of Iran, a-2023; Central Bank of the Islamic Republic of Iran, b-2023). نتيجه‌ي سرمايه‌گذاري پايين سالانه و استهلاك سرمايه به صورت موجودي سرمايه‌ي خالص کشاورزي پايين ظاهر شده است؛ به طوري که سهم موجودي سرمايه‌ي خالص بخش‌هاي صنايع و معادن، خدمات و کشاورزي در سال ۱۴۰۰ (۱۳۹۵=۱۰۰) به ترتيب: ۱۷/۹ درصد، ۷۷/۸ درصد و ۴/۳ درصد شده است (Central Bank of the Islamic Republic of Iran, c-2023). کاهش سهم سرمايه‌گذاري در ارزش افزوده‌ي کشاورزي از حدود ۲۰ درصد در سال ۱۳۹۰ به حدود ۱۰ درصد در سال ۱۴۰۱، گواهي بر کاهش سرمايه‌گذاري در اين بخش است.

پايين بودن سهم و ميزان سرمايه‌گذاري در بخش کشاورزي ايران و ضرورت انجام جهش در سرمايه‌گذاري سالانه‌ي اين بخش (به منظور حفظ منابع پايه‌ي آب، خاک، تنوع زيستي و تحقق شاخص‌هاي کلان نظير رشد اقتصادي هدف)، موضوع مهمي است که انجام دو اقدام اساسي يعني شناسايي عوامل مؤثر، تقويت عوامل مثبت و رفع عوامل مخرب فراروي سرمايه‌گذاري کشاورزي از یک سو و تعريف و تخصیص منابع سرمايه‌گذاري موردنياز و هدفمند از ديگر سو را ضروري ساخته است.

ارائه‌ي تصويري مختصر از وضعيت سرمايه در اين بخش کمک خواهد کرد (جدول ۱). بررسي روند سرمايه‌گذاري در اقتصاد ايران در سال‌هاي ۱۳۹۰-۱۴۰۱ (۱۳۹۵=۱۰۰)، حاكي از روند کاهشي اين متغير در سطوح کل اقتصاد (نرخ رشد سالانه‌ي ۵/۸- درصد) و گروه‌هاي اقتصادي کشاورزي (۲/۸- درصد)، صنايع و معادن (۷/۷- درصد)، خدمات (۵/۴- درصد) و نفت و گاز (۶/۷- درصد) است (Central Bank of the Islamic Republic of Iran, a-2023; Central Bank of the Islamic Republic of Iran, b-2023). اقتصاد ايران در اين دهه با پديده‌هاي برونزاي تحريم اقتصادي، برجام، بازگشت تحريم‌هاي اقتصادي هوشمند و شيوع کوويد-۱۹ مواجه گرديد و گروه کشاورزي در برخي از سال‌ها، همچنين گرفتار پديده‌ي مخرب مجازي تحت عنوان تغييرات اقليمي (خشکسالي و تغييرات ميانگين دما) گرديد. اين پديده‌ها به شکل‌هاي مختلف، متغيرهاي کلان اقتصادي، از جمله سرمايه‌گذاري کشاورزي را (به شکل رشد منفي در دهه‌ي ۱۳۹۰) متاثر ساختند.

نرخ رشد سالانه‌ي سرمايه‌گذاري کل اقتصاد در برنامه‌ي ششم توسعه (۱۳۹۶-۱۴۰۰)، حدود ۲۱/۵ درصد در نظر گرفته شده است که بالاترين رقم آن مربوط به ارتباطات (۵۱/۸ درصد) و کمترین آن مربوط به کشاورزي (۲۰/۳ درصد) و ساير خدمات (۱۸/۱ درصد) بوده است. نرخ رشد دوره‌ي سرمايه‌گذاري در سال‌هاي ۱۳۹۶-۱۴۰۱ هم در کلان اقتصاد (۲/۳- درصد) و هم در تمامی گروه‌هاي اقتصادي (نفت و گاز: ۸/۱ درصد، خدمات: ۳/۴- درصد، صنايع و معادن: ۰/۹- درصد و کشاورزي: ۶/۹ درصد)، منفي يا بسيار کمتر از مقدار هدف بوده است (Central Bank of the Islamic Republic of Iran, a-2023; Central Bank of the Islamic Republic of Iran, b-2023). اين موضوع، آشکارا گوياي عدم تحقق اهداف سرمايه‌گذاري در برنامه ي ششم توسعه و شکاف گسترده‌ي هدف و عملکرد سرمايه‌گذاري در اقتصاد ايران است. بررسي شاخص‌هاي مرتبط با سرمايه‌گذاري در بخش کشاورزي به تفكيك ماشين‌آلات و ساختمان در دهه‌ي ۱۳۹۰-۱۴۰۱ نيز نشان مي‌دهد که روند کاهشي ميزان سرمايه‌گذاري در مورد ساختمان‌هاي کشاورزي (نرخ رشد ۵/۵- درصد)، شديدتر از ماشين‌آلات کشاورزي (۰/۴- درصد) بوده است (Central Bank of the Islamic Republic of Iran, a-2023; Central Bank of the Islamic Republic of Iran, b-2023).

آثار کاهش سرمايه‌گذاري سالانه‌ي سال‌هاي پاياني دهه‌ي ۱۳۹۰ (به دليل بازگشت تحريم‌هاي اقتصادي هوشمند و تا حدودي شيوع کوويد-۱۹) را آشکارا مي‌توان در مقادير موجودي سرمايه‌ي خالص بخش‌هاي اقتصادي در سال ۱۴۰۰ ملاحظه نمود. بررسي نسبت موجودي سرمايه‌ي خالص سال ۱۴۰۰ به سال ۱۳۹۰، بيانگر بالا بودن اين نسبت در کشاورزي (۱/۴) در قياس با خدمات (۱/۲)، صنايع و معادن (۱/۱) و نفت و گاز (۰/۸) است. نرخ رشد موجودي سرمايه‌ي

جدول ۱- وضعیت شاخص‌های سرمایه‌گذاری و موجودی سرمایه‌ی خالص در گروه‌های اقتصادی ایران (درصد، ۱۰۰=۱۳۹۵)
 Table 1- Status of investment indicators and net capital stock in Iran's economic groups (percentage, 2016=100)

شرح Description	گروه نفت و گاز Oil and Gas Group	گروه خدمات Service group	گروه صنایع و معادن Industries and Mines Group	گروه کشاورزی Agricultural group	کلان اقتصاد Macroeconomics
نرخ رشد سالانه‌ی سرمایه‌گذاری در سال‌های ۱۳۹۰-۱۴۰۱ The annual growth rate of investment in the years 2011-2022	6.7	-5.4	-7.7	-2.8	-5.8
نرخ رشد سالانه‌ی سرمایه‌گذاری در سال‌های ۱۳۹۶-۱۴۰۱ The annual growth rate of investment in the years 2017-2022	8.1-	-3.4	-0.9	6.9	-2.3
متوسط سهم سالانه سرمایه‌گذاری سالانه در سال‌های ۱۳۹۰-۱۴۰۱ Average annual share of annual investment in 2011-2022	2.4	73.4	19.6	4.3	100
نسبت موجودی سرمایه‌ی خالص سال ۱۴۰۰ به سال ۱۳۹۰ Ratio of net capital stock of 2021 to 2011	0.8	1.2	1.1	1.4	1.2
سهم موجودی سرمایه‌ی خالص در سال ۱۳۹۰ Share of net capital stock in 2011	4.2	76.4	15.7	3.8	100
سهم موجودی سرمایه‌ی خالص در سال ۱۴۰۰ Share of net capital stock in 2021	2.8	77.8	15.1	4.3	100
نرخ رشد سالانه‌ی موجودی سرمایه‌ی خالص در سال‌های ۱۳۹۰-۱۴۰۰ The annual growth rate of the net capital stock in the years 2011-2021	2.2-	1.9	1.3	3.1	1.7

منابع: ۱) بانک مرکزی ج.ا.ا، الف- ۱۴۰۲، ۲) بانک مرکزی ج.ا.ا، ب- ۱۴۰۲، ۳) بانک مرکزی ج.ا.ا، ج- ۱۴۰۲

Sources: 1). Central Bank of the Islamic Republic of Iran, a-2023 2). Central Bank of the Islamic Republic of Iran, b-2023 3). Central Bank of the Islamic Republic of Iran, c-2023

ابزارهای اصلی برای تحقق اهداف اقتصادی از جمله رشد اقتصادی قلمداد می‌گردد. در سیاست‌های کلی ابلاغی برنامه‌ی هفتم بدون تعیین صریح رشد اقتصادی هدف برای بخش‌های اقتصادی، رشد اقتصادی ۸ درصد برای کلان اقتصاد در سال‌های ۷-۱۴۰۳ هدفگذاری شده است. تجارب یک دهه‌ی گذشته رشد اقتصادی کشاورزی، برآوردهای انجام شده توسط بانک جهانی (جدول ۲) و شرایط کنونی و آتی حاکم بر بخش کشاورزی کشور (تغییرات اقلیمی و ...) باعث شده‌اند که رشدهای اقتصادی بالا نظیر ۸ درصد برای بخش کشاورزی ایران^۱ در برنامه‌ی هفتم توسعه (۷-۱۴۰۳)، خوش‌بینانه و غیر قابل دسترس تلقی گردد. (Islamic Council, 2023).

مطالعات دیگران، تا حدود زیادی، عوامل مؤثر مثبت و مخرب بر سرمایه‌گذاری را در بخش کشاورزی ایران مشخص ساخته‌اند (به‌عنوان مثال: Shakeri & Mousavi, 2003 و Nowroozi et al., 2020). تقویت عوامل مثبت و رفع عوامل مخرب فراروی سرمایه‌گذاری کشاورزی، یک مقوله‌ی سیاستگذاری است. تعیین سرمایه‌گذاری موردنیاز نیز با توجه به اهداف بخش کشاورزی به‌ویژه رشد اقتصادی آن، صورت می‌گیرد. معمولاً برنامه‌ریزان، ابتدا «میزان رشد اقتصادی هدف» را با توجه به عوامل گوناگونی تعریف می‌کنند و سپس مسیرها، راهکارها و الزامات تحقق آن را مشخص می‌نمایند. با توجه به اهمیتی که سرمایه‌گذاری در تعیین مسیر (مقدار) سایر متغیرهای اقتصادی دارد، به‌عنوان یکی از

است، لیکن تا تایید کل لایحه‌ی مصوب توسط شورای نگهبان، نمی‌توان بدان استناد کرد.

۱- اگرچه در جدول ۱ لایحه‌ی مصوب برنامه‌ی هفتم توسعه توسط مجلس شورای اسلامی، متوسط رشد سالانه‌ی ارزش افزوده‌ی کشاورزی ۵/۵ درصد تعیین شده

جدول ۲- رشد اقتصادي واقعي کلان و بخش‌هاي اقتصادي ايران در سال‌هاي ۲۰۱۹-۲۰۲۶
Table 2- The real economic growth of macro and economic sectors of Iran in 2019-2026

شرح Description	2019-20	2020-21	2021-22	*2022-23	**2023-24	**2024-25	**2025-26
توليد ناخالص داخلي (GDP)	-2.7	3.3	4.7	3.8	2.4	2.1	2
کشاورزي (Agriculture)	9.2	3.2	-2.6	1.1	1	0.9	0.9
صنعت (Industry)	-9.7	7.8	3.2	7.4	3.1	2.1	1.9
خدمات (Services)	-0.2	2.2	6.5	2.7	2.4	2.3	2.2

منبع: بانک جهاني، ۲۰۲۳ * برآورد (Estimate) **: پيش‌بيني (Predict) Source: World Bank, 2023

طراحی یک مدل اقتصادسنجی، چشم‌انداز سرمایه‌گذاری کشاورزی در دوره‌ی ۹۴-۱۳۸۴ را در قالب دو گزینه‌ی تداوم روند موجود (متوسط رشد سالانه‌ی ۲/۷ درصد) و روند مطلوب (متوسط رشد سالانه‌ی ۷ درصد) و مبتنی بر مفروضات برنامه‌ی چهارم توسعه ارائه نموده است. شرافتمند و همکاران (Sharafatmand et al., 2009) با استفاده از تکنیک تخمین تابع تولید مناسب، اقدام به برآورد موجودی سرمایه در زیربخش‌های کشاورزی در دوره‌ی زمانی ۸۴-۱۳۳۸ نمودند.

با توجه به محدودیت منابع پایه‌ی کشاورزی (آب و خاک کشاورزی)، خشکسالی، تضعیف منابع آبی سطحی و زیرزمینی، تخریب خاک‌های کشاورزی و ...، به نظر می‌رسد که تحقق رشد اقتصادی هدف و پایداری آن در سال‌های آتی، صرفاً از کانال تقویت سرمایه‌گذاری، تغییر کیفیت نیروی کار و افزایش بهره‌وری کار و سرمایه موجود در این بخش میسر بوده و تمرکز بر افزایش کمی اشتغال و سطح زیرکشت در فضای باز و آزاد، چندان عملیاتی نباشد.

با وجود هدف‌گذاری رشدهای اقتصادی برای کشاورزی در برخی از برنامه‌های توسعه‌ی گذشته، لیکن مقادیر موردنیاز از متغیرهای اصلی و تعیین‌کننده‌ی آن (نیروی کار، سرمایه، بهره‌وری نیروی کار و بهره‌وری سرمایه) تعیین و تعریف نشده‌اند. این موضوع در برنامه‌ی هفتم توسعه نیز صادق بوده و برآوردی از میزان سالانه‌ی موردنیاز متغیرهای مؤثر بر رشد ارزش افزوده‌ی کشاورزی صورت نگرفته است. از آن‌جا که سرمایه‌گذاری، گزینه‌ی در دسترس و دارای قابلیت اجرایی سریع‌تر از تغییر کیفیت نیروی کار کشاورزی و پیشران تغییرات بهره‌وری سایر عوامل تولید می‌باشد، تمرکز بر آن توسط دولتمردان و برنامه‌ریزان کلان و بخشی برای تحقق رشد اقتصادی هدف در کشاورزی، گریزناپذیر است. نقش سرمایه‌گذاری به عنوان پیشران این امر (تحقق رشد اقتصادی هدف سال‌های برنامه‌ی هفتم توسعه)، بر کسی پوشیده نیست و تعیین میزان سرمایه‌گذاری لازم در این پروسه برای سیاستگذار، بسیار مهم خواهد بود. نظر به این‌که توسعه‌ی

مطالعات انجام شده در خصوص سرمایه‌گذاری کشاورزی ایران، عمدتاً بر عوامل مؤثر بر سرمایه‌گذاری در این بخش متمرکز شده‌اند (به عنوان مثال: هژبرکیانی و علیزاده جانویسلو (Hejberkiani & Alizadeh Janavislu, 2000)، شاکری و موسوی (Shakeri & Mousavi, 2003)، سامتی و فرامرزپور دارزینی (Samiti & Faramarzpour Darzini, 2004)، شگری و همکاران (Shokri et al., 2009)، محمود گردی و همکاران (Mahmoudgordi et al., 2011)، کاظمی و همکاران (Kazemi et al., 2012)، جلالی و همکاران (Jalalee et al., 2014)، هوشمند و همکاران (Houshmand et al., 2014)، دهمرده و اثنی‌عشری (Dahmardeh & Esna Ashari, 2015)، منگالی و گلستانی (Mangali & Golestani, 2016)، نبی‌بیان و شیخ‌پور (Nabieian & Sheikhpour, 2016)، بابلی و لشکری‌زاده (Baboli & Lashkri-zadeh, 2017)، نبی‌بیان و همکاران (Nabieian et al., 2017)، بنی‌اسدی و محسنی (Bani Asadi & Mohseni, 2017)، محمدی و همکاران (Mohammadi et al., 2018)، شیخ‌پور و نبی‌بیان (Sheikhpour & Nabieian, 2018)، عندلیب و صادقی شهابی (Andalib & Sadeghi Shahabi, 2019)، باغستانی (Baghestani, 2020) و نورویزی و همکاران (Nowroozi et al., 2020)). در خصوص تعیین یا برآورد آتی سرمایه‌ی موردنیاز برای بخش کشاورزی ایران با توجه به رشد اقتصادی هدف، مطالعات چندانی انجام نشده است. کیانی‌راد و کوپاهی (Kianirad & Koopahi, 2000) با استفاده از تابع سرمایه‌گذاری با وقفه‌ی زمانی، نتیجه گرفتند که در سال‌های برنامه‌ی سوم توسعه (۸۳-۱۳۷۹)، افزایش یک واحد در ارزش افزوده‌ی کشاورزی باعث افزایش ۰/۲۰۸ واحد در سرمایه‌گذاری دولتی در کشاورزی خواهد شد و سرمایه‌گذاری کشاورزی برای تحقق رشدهای ارزش افزوده‌ی ۲/۵، ۴/۳ و ۵/۹ درصد باید به ترتیب ۱/۹۵، ۳/۰۴ و ۴/۸۸ درصد رشد پیدا کند. زیبایی (Zibae, 2004) از طریق

مورد نیاز سالانه به منظور تحقق رشدهای اقتصادی هدف می‌باشد، لذا رویکرد ما در روش تحقیق، «برآورد» می‌باشد نه پیش‌بینی. به عبارتی دیگر در این جا، مقادیر آینده‌ی متغیر سرمایه‌گذاری صرفاً با استفاده از روش‌های پیش‌بینی و مقادیر گذشته‌ی این متغیر، محاسبه نمی‌شود. بلکه با توجه به مقادیر آتی سالانه‌ی رشد ارزش افزوده‌ی هدف کشاورزی در برنامه‌ی هفتم توسعه، مقادیر گذشته‌ی شاخص‌های سرمایه و ضریب اثرگذاری سرمایه بر ارزش افزوده‌ی کشاورزی و با فرض عدم تغییر رابطه‌ی نیروی کار، بهره‌وری کار و سرمایه و ... با ارزش افزوده‌ی کشاورزی در آینده،^۳ مقادیر سالانه‌ی سرمایه‌گذاری مورد نیاز برای تحقق رشدهای هدف (مفروض) ارزش افزوده‌ی کشاورزی محاسبه شده است.

تحقیق حاضر، از نوع تحلیلی-توصیفی بوده و با رویکرد محاسباتی به برآورد سرمایه‌گذاری مورد نیاز برای تحقق رشد اقتصادی هدف بخش کشاورزی ایران در برنامه‌ی توسعه‌ی هفتم (۱۴۰۳-۷) پرداخته است. دوره‌ی زمانی مورد نظر در این مطالعه، سال‌های ۱۳۹۰-۱۴۰۷ انتخاب شده است.

اصولاً پیش‌بینی متغیری اثرپذیر از سیاست‌های اقتصادی مانند سرمایه‌گذاری بر اساس مقادیر گذشته‌ی آن و با فرض حاکمیت شرایط گذشته (تداوم روند گذشته‌ی سرمایه‌گذاری) در آینده، خالی از اشکال نیست. اما وقتی موضوع تعیین مقدار سرمایه‌گذاری «مورد نیاز» برای تحقق مقدار مشخصی از رشد ارزش افزوده است، موضوع، متفاوت خواهد بود. چراکه آنچه مهم است، آگاه ساختن برنامه‌ریزان و سیاستگذاران از مقدار سرمایه‌گذاری «لازم و مورد نیاز» برای تحقق رشدهای ارزش افزوده‌ی هدف، بدون توجه کامل به روند گذشته‌ی سرمایه‌گذاری می‌باشد. برآورد سرمایه‌گذاری مورد نیاز بخش کشاورزی در راستای تحقق رشدهای اقتصادی هدف این بخش در برنامه‌ی هفتم توسعه از طریق پارامتریک (جبری) و با استفاده از کشش سرمایه در مطالعات انجام شده، نسبت فزاینده‌ی سرمایه به تولید (ICOR)^۴ و بهره‌وری متوسط موجودی سرمایه‌ی خالص صورت گرفته است. یکی از متغیرهای مورد نیاز برای برآورد سرمایه‌گذاری کشاورزی در برنامه‌ی هفتم توسعه، مقدار مصرف سرمایه‌ی ثابت (CFC)^۵ سالانه‌ی کشاورزی در برنامه‌ی مزبور است. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران (Central Bank of the Islamic Republic of Iran, 2022) مقادیر سالانه‌ی این متغیر را در سال‌های ۱۳۹۰-۱۴۰۰، محاسبه و منتشر ساخته است. محاسبه‌ی مقدار این متغیر برای سال ۱۴۰۱ نیز با استفاده از روش بانک مرکزی ج.ا.ا انجام شده است:

سرمایه‌گذاری، عامل مهمی در افزایش بهره‌وری سایر عوامل تولید بوده و تا حدود زیادی می‌تواند منجر به کاهش بهره‌برداری از نهاده‌های کمیاب (آب و خاک) و حفاظت از آن‌ها گردد، گزینه‌ی اول سیاستگذاران و برنامه‌ریزان رشد اقتصادی پایدار کشاورزی خواهد بود. بدیهی است که تعیین میزان سالانه‌ی مورد نیاز عوامل مؤثر بر رشد ارزش افزوده‌ی کشاورزی (به‌ویژه سرمایه‌گذاری) و شکل‌گیری فضای مناسب کسب و کار کشاورزی، دستیابی به رشد ارزش افزوده‌ی هدف و پایدار کشاورزی را از منظر سیاستگذاری، تسهیل خواهد کرد. در همین راستا، پرسش اصلی این مطالعه، این است که میزان سرمایه‌گذاری سالانه‌ی مورد نیاز برای تحقق رشدهای اقتصادی هدف کشاورزی ایران در برنامه‌ی هفتم توسعه چقدر است؟ به همین خاطر، مطالعه‌ی حاضر در صدد برآورد میزان سرمایه‌گذاری مورد نیاز برای تحقق مقادیر رشدهای اقتصادی هدف (مفروض) کشاورزی کشور در برنامه‌ی هفتم توسعه (۷-۱۴۰۳) برآمده است.

مبانی نظری و روش تحقیق

اگرچه گاهی اوقات مفاهیم «پیش‌بینی» و «برآورد» به جای یکدیگر استفاده شده و کارکرد مشابهی برای آن‌ها در نظر گرفته می‌شود، اما در مدل استاندارد یک مسئله‌ی آماری، میان این دو مفهوم، تمایز وجود دارد. برآورد^۱ به معنای یافتن پارامتر بهینه با استفاده از داده‌های تاریخی است؛ در حالی که در هنگام پیش‌بینی^۲ از داده‌ها برای محاسبه‌ی مقدار «تصادفی داده‌های دیده نشده» استفاده می‌شود. یک برآوردگر از داده‌ها برای حدس زدن «یک پارامتر» استفاده می‌کند، اما یک پیش‌بینی کننده از داده‌ها برای حدس زدن «یک مقدار تصادفی» (که بخشی از مجموعه داده نمی‌باشد) استفاده می‌نماید (Stack Exchange, 2023). در منابع علمی، روش‌های پیش‌بینی مقادیر یک متغیر را در سه گروه مختلف دسته‌بندی می‌کنند (Asiyabani, 2015; Torabi et al., 2021):

- پیش‌بینی قضاوتی (روش دلفی و روش توافق جمعی).
 - پیش‌بینی بر مبنای گذشته (روش میانگین متحرک، روش میانگین متحرک وزنی، روش نمو هموار، روش باکس-جنکینز و روش‌های تعیین روند).
 - پیش‌بینی علت و معلولی (ضرایب همبستگی، مدل رگرسیون، مدل داده-ستانده، ماتریس حسابداری اجتماعی، مدل شاخص راهنما و مدل مدت طول عمر).
- با توجه به این که هدف مطالعه‌ی حاضر، تعیین مقدار سرمایه‌گذاری

4- Incremental Capital-Output Ratio

5- Consumption of Fixed Capital

1- Estimation

2- Prediction

۳- درستی با نادرستی این فرض، موضوع جداگانه‌ای بوده و در این جا به آن نمی‌پردازیم.

سرمايه‌گذاري) به دليل تحمیل یک سری فروض، از دقت بسیار بالایی برخوردار نخواهد بود. بنابراین باید با احتیاط نسبت به نتایج حاصل، برخورد کرده و آن‌ها را ارزیابی نمود. نکته‌ی دیگر این است که «مقدار» ارزش افزوده‌ی بخش کشاورزی به قیمت ثابت سال پایه‌ی ۱۳۹۵ در سال ۱۴۰۲ و سال‌های برنامه‌ی هفتم توسعه با توجه به مقدار پایه‌ی آن در سال ۱۴۰۱ و نرخ رشد‌های هدف (مفروض) برآورد شده است: **الف) رویکرد کشش سرمايه:** در مطالعات مرتبط با اثر سرمايه بر رشد اقتصادي در کلان اقتصاد و يا بخش کشاورزي از سه متغير مختلف براي نشان دادن اثر سرمايه بر رشد اقتصادي استفاده شده است (جدول ۳):

۱). سرمايه‌گذاري (به‌عنوان مثال، عمراني و فرج‌زاده (Omrani & Farajzadeh, 2015)).

۲) موجودی سرمايه‌ي ناخالص (به‌عنوان مثال: مطالعه‌ي مهرابي و همکاران (Mehrabi Boshrabadi et al., 2011)).

۳) موجودی سرمايه‌ي خالص (به‌عنوان مثال: مطالعات خالدي و اردستاني (Khaledi & Ardestani, 2022) و خالدي و حيدري (Khaledi & Heydari, 2023))

$$۱). dK = I_t - CFC_t$$

$$۲). CFC_t = I_t - dK$$

$$۳). dK = K_t - K_{t-1}$$

K_t : موجودی سرمايه‌ي خالص در سال t ؛ I_t : سرمايه‌گذاري در سال t ؛ CFC_t : میزان مصرف سرمايه‌ي ثابت در سال t ؛ برآورد مقادير مصرف سرمايه‌ي ثابت کشاورزي در سال‌های ۷-۱۴۰۲ از طريق میانگین نتایج دو روش محاسباتی زیر صورت گرفته است:

○ براساس رشد هندسي مصرف سرمايه‌ي ثابت کشاورزي در دوره‌ي ۱۳۹۰-۱۴۰۱ (۵/۴۷۸ درصد) و مقدار پایه‌ي CFC در سال ۱۴۰۱.

○ براساس میانگین نسبت مصرف سرمايه‌ي ثابت کشاورزي به موجودی خالص سرمايه‌ي کشاورزي در دوره‌ي ۱۳۹۰-۱۴۰۱ (۰/۳۶۷۹) و مقدار پایه‌ي CFC در سال ۱۴۰۱.

از سه رویکرد تقریبی، مقادير سرمايه‌گذاري مورد نياز برای تحقق مقادير رشد اقتصادي هدف (مفروض) سالانه در بخش کشاورزي کشور در برنامه‌ي هفتم توسعه برآورد گردیده است. لازم به یادآوری است که استفاده از هر کدام از روش‌های تقریبی برای برآورد هر متغير (از جمله

جدول ۳- مطالعات منتخب مرتبط با اثر سرمايه‌ي فیزیکی بر رشد اقتصادي بخش کشاورزي ايران

Table 3- Selected studies related to the effect of physical capital on the economic growth of Iran's agricultural sector

مطالعه Study	دوره‌ي مطالعه Study period	نتایج (ضریب تأثیر موجودی سرمايه/ سرمايه‌گذاري) Results (Capital/investment impact factor)
مهرابي و همکاران (Mehrabi Boshrabadi et al., 2011)	۱۳۳۸-۸۶ (1995-2007)	بهره‌وری ساده (سرمايه): (Simple productivity (Capital)): زیربخش زراعت و باغبانی: ۰/۷ درصد (Agriculture and horticulture subsector: 0.7 percent) زیربخش جنگل: ۰/۵۹ درصد (Forest Subsector: 0.59 percent) زیربخش شیلات: ۰/۵۲ درصد (Fisheries subsector: 0.52 percent)
عمراني و فرج‌زاده (Omrani & Farajzadeh, 2015)	۱۳۵۴-۸۷ (1975-2008)	سرمايه‌گذاري فیزیکی: ۰/۳-۰/۴ درصد (Physical investment: 0.3-0.4 percent)
خالدي و اردستاني (Khaledi & Ardestani, 2022)	۱۳۶۸-۹۸ (1989-2019)	موجودی سرمايه‌ي خالص: ۱/۶۸ درصد (Net capital stock: 1.68 percent)
خالدي و حيدري (Khaledi & Heydari, 2023)	۱۳۷۱-۹۸ (1992-2019)	موجودی سرمايه‌ي خالص: ۱/۰۲ درصد (Net capital stock: 1.02 percent)

سال‌های هدف (رویکرد ساده): در این حالت، فرض شده است که که تحقق رشد اقتصادي هدف صرفاً از کانال «افزایش» سرمايه‌گذاري/موجودی سرمايه‌ي خالص اتفاق خواهد افتاد و مقدار سایر متغيرهای مؤثر بر رشد اقتصادي، همانند و در سطح سال ۱۴۰۱ باقی خواهند ماند.

برآورد سرمايه‌گذاري/ موجودی سرمايه‌ي خالص^۱ برای تحقق رشد‌های اقتصادي هدف (مفروض) در این روش با دو رویکرد انجام شده است:

○ عدم تغییر مقدار سایر متغيرهای مؤثر بر رشد اقتصادي کشاورزي (نیروی کار، بهره‌وری نیروی کار و بهره‌وری سرمايه و ...)

متغير «سرمايه‌گذاري» و يا متغير «موجودی سرمايه‌ي خالص» استفاده کرده‌اند، در برآوردها استفاده شده است.

۱- نتایج مطالعات مربوط به «موجودی سرمايه‌ي ناخالص» به دلیل عدم دسترسی به آمار این متغير در دهه‌ی ۱۳۹۰، کنار گذاشته شده‌اند و صرفاً از مطالعاتی که از

وجودی سرمایه‌ی خالص کشاورزی (K) در سال‌های ۱۳۹۰-۱۴۰۱ و سال ۱۴۰۱ محاسبه گردید:

$$۵). KP = \frac{VA}{K} = \frac{1389468}{2074120} = 0.6682 \quad (2011-2022)$$

$$۶). KP = \frac{VA}{K} = \frac{1578811}{2365948} = 0.6673 \quad (2022)$$

لازم به ذکر است:

مقدار موجودی سرمایه‌ی خالص کشاورزی در سال ۱۴۰۱ با توجه به مقدار سال ۱۴۰۰ و نرخ رشد آن در سال‌های ۱۳۹۰-۱۴۰۰ (۳/۰۸ درصد) محاسبه شده است.

با تعمیم بهره‌وری موجودی سرمایه‌ی دوره‌ی ۱۳۹۰-۱۴۰۱ به سال‌های ۷-۱۴۰۲، مقادیر موجودی سرمایه‌ی خالص در سال‌های مزبور با استفاده از نرخ بهره‌وری متوسط سرمایه‌ی خالص (۰/۶۶۸۲) و رابطه‌ی ذیل برآورد گردیده‌اند:

$$۷). KPi = \frac{VAi}{Ki} \Rightarrow Ki = \frac{VAi}{0.6682}$$

برای برآورد سرمایه‌گذاری سالانه در دوره‌ی ۷-۱۴۰۲، به مقادیر برآوردی تغییر موجودی سرمایه‌ی خالص، مقادیر برآوردی مصرف سرمایه‌ی ثابت سالانه نیز افزوده شده است.

با توجه به این که رشد اقتصادی هدف برای بخش‌های اقتصادی از جمله بخش کشاورزی در برنامه‌ی هفتم توسعه، مشخص نشده است، لذا در قالب سناریوهای مختلف، سه رشد اقتصادی مختلف (۳/۵ درصد، ۵/۵ درصد، و ۸ درصد) ^۳ به عنوان رشدهای اقتصادی هدف (مفروض) برای بخش کشاورزی در سال‌های برنامه‌ی هفتم توسعه در نظر گرفته شده است. برآورد سرمایه‌گذاری سالانه‌ی کشاورزی برای تحقق رشدهای اقتصادی مزبور، می‌تواند به تصمیم‌گیری مناسب سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان کلان و بخش کشاورزی برای سرمایه‌گذاری متناسب در برنامه‌ی هفتم توسعه کمک نماید. روش گردآوری اطلاعات، به صورت کتابخانه‌ای بوده است. آمارها بر حسب نیاز از مرکز آمار ایران، بانک مرکزی ج.ا.ا، و بانک جهانی و ... اخذ شده است.

نتایج و بحث

با توجه به عدم تعیین رشد ارزش افزوده‌ی هدف برای بخش

۳- رشد ارزش افزوده‌ی ۸ درصد، میانگین رشد اقتصادی کلان اقتصاد در سیاست‌های کلی برنامه‌ی هفتم توسعه و رشد ارزش افزوده‌ی ۵/۵ درصد، مقدار رشد ارزش افزوده‌ی پیشنهادی وزارت جهاد کشاورزی و مصوب مجلس شورای اسلامی برای درج در برنامه‌ی هفتم توسعه می‌باشد. رشد ارزش افزوده‌ی هدف ۳/۵ درصد نیز با توجه به نرخ رشد پایین سال‌های اخیر به عنوان سناریوی سوم در نظر گرفته شده‌اند. با توجه به عدم تایید و ابلاغ لایحه‌ی مصوب برنامه‌ی هفتم توسعه توسط شورای نگهبان، رشد ارزش افزوده‌ی هدف برای بخش کشاورزی ایران در برنامه‌ی هفتم توسعه تا هنگام نگارش این مطالعه، تعیین نشده است.

○ تغییر مقدار سایر متغیرهای مؤثر بر رشد اقتصادی کشاورزی (نیروی کار، بهره‌وری نیروی کار و بهره‌وری سرمایه و ...) در سال هدف (رویکرد سهمی)؛^۱ در این حالت، ابتدا سهم ضریب سرمایه در مجموع ضرایب متغیرهای معیندار شده، استخراج شده است و تحقق رشد اقتصادی، منوط به افزایش تمام متغیرهای مؤثر بر رشد اقتصادی در بخش کشاورزی خواهد بود.^۲

ب) رویکرد نسبت فزاینده‌ی سرمایه به تولید (ICOR):

شاخص ICOR نشان می‌دهد که به‌طور متوسط برای ایجاد یک واحد تولید به چه میزان سرمایه‌گذاری در یک دوره‌ی معین، نیاز است. برای استخراج مقدار سرمایه‌گذاری سالانه جهت تحقق میزان مشخصی از رشد اقتصادی هدف می‌توان از نسبت ICOR استفاده کرد:

$$۴). ICOR = \frac{\Delta K}{\Delta Y} = \frac{I-CFC}{\Delta Y} \rightarrow ICOR = \frac{(I-CFC) \cdot 100}{\left(\frac{\Delta Y}{Y_1}\right) \cdot 100} \rightarrow$$

$$ICOR = \frac{(I-CFC) \cdot 100}{Y_1^{EG}} \rightarrow ICOR \cdot EG = \frac{(I-CFC)}{Y_1} \cdot 100$$

$$\rightarrow \frac{ICOR \cdot EG \cdot Y_1}{100} = I - CFC \rightarrow I = \frac{ICOR \cdot EG \cdot Y_1}{100} + CFC$$

که I، بیانگر سرمایه‌گذاری کشاورزی؛ CFC مبین مصرف سرمایه‌ی ثابت؛ EG، معرف رشد اقتصادی هدف کشاورزی (%); ICOR، نشانگر میانگین نسبت فزاینده‌ی سرمایه به تولید در ۱۳۹۰-۱۴۰۱ (۱/۳۷) و Y₁ نیز مقدار ارزش افزوده سال قبل در بخش کشاورزی خواهد بود. اگرچه در مطالعاتی نظیر مطالعه‌ی سلطانی (Soltani, 2004) برای محاسبه‌ی ICOR در یک دوره‌ی زمانی از نسبت مجموع سرمایه‌گذاری انجام شده (I) آن دوره بر تفاضل ارزش افزوده‌ی پایان و آغاز دوره استفاده شده است، لیکن در این جا با توجه به انتشار آمار موجودی سرمایه‌ی خالص (K)، مقدار ICOR در دوره‌ی ۱۳۹۰-۱۴۰۱ با استفاده از نسبت تفاضل موجودی سرمایه‌ی خالص و تفاضل ارزش افزوده‌ی کشاورزی در سال‌های پایانی و آغازین دوره (۱۳۹۵=۱۰۰) محاسبه گردیده است.

ج) رویکرد بهره‌وری موجودی سرمایه‌ی خالص: برای این

منظور ابتدا مقدار بهره‌وری «متوسط» موجودی سرمایه‌ی خالص کشاورزی (KP)، با استفاده از متوسط مقادیر ارزش افزوده (VA) و

۱- از منظر کارشناسی و انطباق با شرایط واقعی، صحیح‌تر آن است که مقادیر سرمایه‌گذاری برآورد شده بر اساس رویکرد سهمی، مورد استناد و استفاده قرار گیرد. چراکه پذیرش این فرض که سایر متغیرهای مؤثر بر ارزش افزوده‌ی کشاورزی در برنامه‌ی توسعه، تغییری نخواهند کرد، با واقعیات، سازگار نخواهد بود.

۲- باید توجه داشت که در این جا به دلایلی (از جمله فقدان آمارهای پایه‌ی مورد نیاز)، میزان افزایش سایر متغیرهای اثرگذار (نیروی کار، بهره‌وری نیروی کار و بهره‌وری سرمایه و ...) در سال‌های ۷-۱۴۰۲، برآورد نگردیده است. با این وصف، فرض بر این قرار گرفته است که این متغیرها در دوره‌ی مورد برآورد (۷-۱۴۰۲)، همانند گذشته به رشد خود ادامه می‌دهند.

کشاورزي در لايحه‌ي مصوب برنامه‌ي هفتم توسعه و به منظور عدم تمرکز بر يک ميزان رشد ارزش افزوده براي اين بخش، مقادير سرمايه‌گذاري سالانه‌ي مورد نياز بخش کشاورزي براساس مقادير سالانه‌ي رشد ارزش افزوده‌ي ۳/۵ درصد، ۵/۵ درصد و ۸ درصد براي کشاورزي برآورده شده‌اند.

يکي از متغيرهاي مؤثر در برآورد سرمايه‌گذاري کشاورزي در برنامه‌ي هفتم، مقادير سالانه‌ي مصرف سرمايه‌ي ثابت کشاورزي در طول برنامه است که مقادير برآوردی آن با توجه به رشدهای ارزش افزوده‌ي هدف در جدول ۴ نشان داده شده است.

جدول ۴- برآورد مصرف سرمايه‌ي ثابت کشاورزي در برنامه‌ي هفتم توسعه با توجه به رشد ارزش افزوده‌ي هدف در کشاورزي ايران (مليارد ريال، ۱۳۹۵=۱۰۰)

Table 4- Estimation of agricultural fixed capital consumption in the 7th development plan according to the goal growth of value added in Iran's agriculture (Billion Rials, 2016=100)

رشد ارزش افزوده‌ي هدف Goal value added growth	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
3.5 %	85077	89849	93881	98103	102524	107153	112002
5.5 %	85077	90718	95697	100950	106491	112337	118503
8 %	85077	91804	98017	104665	111779	119393	127544

منابع: ۱) بانک مرکزی ج.ا.ا، ب-۱۴۰۲ (۲). یافته‌های پژوهش

Sources: 1). Central Bank of the Islamic Republic of Iran, b-2023 2). Research Findings

جدول ۵- سرمايه‌گذاري مورد نياز کشاورزي براي تحقق رشد ارزش افزوده‌ي هدف ۳/۵ درصد در برنامه‌ي هفتم توسعه مبتني بر کشش موجودی سرمايه‌ي خالص/ سرمايه‌گذاري (مليارد ريال، درصد، ۱۳۹۵=۱۰۰)

Table 5- The required investment in agriculture to realize the goal value added growth of 3.5% in the 7th development plan based on the elasticity of net capital stock/investment (Billion Rials, Percentage, 2016=100)

شرح Description	2023	2024	2025	2026	2027	2028	میانگین سالانه Annual average
مطالعه‌ي مبنا Basic study	رویکرد ساده Simple approach						
خالدي و اردستاني (Khaledi & Ardestani, 2022)	139139	144198	149468	154959	160681	166645	152515
خالدي و حيدري (Khaledi & Heydari, 2023)	171311	178139	185252	192663	200386	208434	189364
عمراني و فرج زاده (Omrani & Farajzadeh, 2015)	171305	188436	207279	228007	250808	275889	220287
میانگین Average	160585	170258	180666	191876	203958	216989	187389
نرخ رشد میانگین Average growth rate (%)	6.0	6.0	6.1	6.2	6.3	6.4	6.2
مطالعه‌ي مبنا Basic study	رویکرد سهمي Share approach						
خالدي و اردستاني (Khaledi & Ardestani, 2022)	143273	148512	153967	159650	165569	171737	157118
خالدي و حيدري (Khaledi & Heydari, 2023)	130016	134728	139641	144765	150109	155685	142491
عمراني و فرج زاده (Omrani & Farajzadeh, 2015)	158242	160793	163384	166018	168694	171413	164757
میانگین Average	143844	148011	152331	156811	161457	166278	154789
نرخ رشد میانگین (%) Average growth rate (%)	-4.9	2.9	2.9	2.9	3.0	3.0	1.6

Sources: Research findings

منبع: یافته‌های پژوهش

جدول ۶- سرمایه‌گذاری موردنیاز کشاورزی برای تحقق رشد ارزش افزوده‌ی هدف ۳/۵ درصد کشاورزی در برنامه‌ی هفتم توسعه مبتنی بر ICOR (میلیارد ریال، درصد، ۱۳۹۵=۱۰۰)

Table 6- The required investment in agriculture to realize the goal value added growth of 3.5 percent of agriculture in the 7th development program based on ICOR (Billion Rials, Percentage, 2016=100)

شرح Description	2023	2024	2025	2026	2027	2028	میانگین سالانه Annual Average
میزان ارزش افزوده‌ی کشاورزی Amount of Value Added of Agriculture	1634069	1691262	1750456	1811722	1875132	1940762	1783900
میزان مصرف سرمایه‌ی ثابت کشاورزی Amount of Agricultural Fixed Capital Consumption	89849	93881	98103	102524	107153	112002	100585
میزان سرمایه‌گذاری کشاورزی Amount of Agricultural Investment	165584	172267	179232	186492	194061	201951	183264
رشد سرمایه‌گذاری کشاورزی growth of Agricultural Investment	6.3	4.0	4.0	4.1	4.1	4.1	4.4

Sources: Research findings منبع: یافته‌های پژوهش

جدول ۷- میزان سرمایه‌گذاری موردنیاز کشاورزی برای رشد ارزش افزوده‌ی هدف ۳/۵ درصد در سال‌های ۷-۱۴۰۲ مبتنی بر بهره‌وری متوسط سرمایه (میلیارد ریال، درصد، ۱۳۹۵=۱۰۰)

Table 7- The required investment in agriculture to realize the goal value added growth of 3.5 percent of agriculture in the 7th development program based on the average capital productivity (Billion Rials, Percentage, 2016=100)

شرح Description	2023	2024	2025	2026	2027	2028	میانگین سالانه Annual average
میزان ارزش افزوده‌ی کشاورزی Amount of value added of agriculture	1634069	1691262	1750456	1811722	1875132	1940762	1783900
میزان موجودی سرمایه‌ی خالص کشاورزی Amount of net agricultural capital stock	2445397	2530985	2619570	2711255	2806149	2904364	2669620
تغییر میزان موجودی سرمایه‌ی خالص کشاورزی Change in amount of net agricultural capital stock	79449	85589	88584	91685	94894	98215	89736
میزان مصرف سرمایه‌ی ثابت کشاورزی Amount of agricultural fixed capital consumption	89849	93881	98103	102524	107153	112002	100585
میزان سرمایه‌گذاری کشاورزی Amount of agricultural investment	169298	179470	186687	194208	202047	210217	190321
رشد سرمایه‌گذاری کشاورزی Growth of agricultural investment	8.7	6.0	4.0	4.0	4.0	4.0	5.1

Sources: Research Findings منبع: یافته‌های پژوهش

در جدول ۵، جدول ۶ و جدول ۷ به صورت کامل، فرآیند و نتایج برآورد سرمایه‌گذاری موردنیاز برای تحقق رشد ارزش افزوده‌ی ۳/۵ درصد کشاورزی براساس سه رویکرد کشش سرمایه، نسبت فزاینده‌ی سرمایه به تولید و بهره‌وری موجودی سرمایه‌ی خالص در سال ۱۴۰۲ و سال‌های برنامه‌ی هفتم توسعه (۷-۱۴۰۳) نشان داده شده‌اند. برای جلوگیری از تکرار مطالب، این روند در خصوص رشدهای ارزش افزوده‌ی هدف (مفروض) ۵/۵ درصد و ۸ درصد نشان داده نشده است. به منظور تسهیل در مقایسه‌ی نتایج حاصل از برآورد سرمایه‌گذاری سالانه‌ی مورد نیاز در برنامه‌ی هفتم توسعه (۷-۱۴۰۳)، نتایج نهایی بر اساس هر کدام از رویکردهای محاسباتی در راستای تحقق رشدهای

ارزش افزوده‌ی هدف (مفروض) برای کشاورزی ایران در جدول ۸ نشان داده شده است. لازم به ذکر است که سال ۱۴۰۲ به عنوان تداوم برنامه‌ی ششم توسعه در نظر گرفته شده است و چون میزان سرمایه‌گذاری کشاورزی در سال مزبور تا اکنون منتشر نشده است، لذا مقادیر سرمایه‌گذاری آن بر اساس رشدهای هدف (مفروض) سه‌گانه، برآورد گردیده است. با در نظر گرفتن مفروضات مطالعه، براساس رویکردهای منتخب، برای تحقق رشد ارزش افزوده‌ی سالانه‌ی ۳/۵ درصد کشاورزی در برنامه‌ی هفتم توسعه (۷-۱۴۰۳)^۱، سالانه حدوداً بین ۱۵۷ تا ۱۹۵ هزار میلیارد ریال (۱۳۹۵=۱۰۰) سرمایه‌گذاری موردنیاز می‌باشد. اگر هدف، رشد ارزش افزوده‌ی ۵/۵ درصد باشد، مقادیر سرمایه‌گذاری سالانه‌ی

۱- فرض بر این شده است که لایحه‌ی برنامه‌ی هفتم توسعه در سال ۱۴۰۲ تصویب و از سال ۱۴۰۳ قانون آن اجرایی خواهد شد.

موردنياز حدودا بين ۱۸۳ تا حدود ۲۶۰ هزار ميليارد ريال و در صورتي که رشد ۸ درصد براي ارزش افزوده‌ي کشاورزي در نظر گرفته شود، ميليارد ريال خواهد بود. مقادير سرمايه‌گذاري سالانه موردنياز حدود بين ۲۱۸ تا ۳۵۲ هزار

جدول ۸- برآورد سرمايه‌گذاري موردنياز کشاورزي براي رشدهاي ارزش افزوده‌ي هدف در سالهاي ۷-۱۴۰۲ به تفكيك بر رويکردهاي مطالعه (ميليارد ريال، درصد، ۱۰۰=۱۳۹۵)

Table 8- Estimate of Agricultural Required Investment for Goal Growths of Value Added in the Years 2023-8, Separately Based on the Study Approaches (Billion Rials, Percentage, 2016=100)

رویکرد برآورد Estimation approach	رشد هدف Goal Growth	2023	2024	2025	2026	2027	2028	میانگین ۷-۱۴۰۳ Average 2024-8
مبتنی بر کشش سرمایه (رویکرد سهمی) Based on capital elasticity (Share approach)	3.5 5.5 8	143844 163128 187640	148011 169358 197099	152331 175856 207078	156811 182633 217607	161457 189702 228720	166278 197077 240451	156978 182925 218191
مبتنی بر کشش سرمایه (رویکرد ساده) Based on capital elasticity (Simple approach)	3.5 5.5 8	160585 189845 227248	170258 205794 252831	180666 223562 282519	191876 243401 317130	203958 265599 357661	216989 290487 405325	192750 245769 323093
مبتنی بر نسبت فزاینده‌ی سرمایه به تولید Based on ICOR	3.5 5.5 8	165584 209730 262957	172267 221255 280838	179232 233414 300016	186492 246240 320590	194061 259772 342665	201951 274047 366355	186801 246946 322093
مبتنی بر بهره‌وری موجودی سرمایه‌ی خالص Based on productivity of net capital stock	3.5 5.5 8	169298 217421 277575	179470 232793 302155	186687 245586 325133	194208 259082 349885	202047 273320 376547	210217 288340 405270	194526 259825 351798

Sources: Research Findings

منبع: یافته‌های پژوهش

لازم است که با نرخ رشد ۴/۵ درصد به‌طور میانگین سالانه حدود ۱۸۳ هزار میلیارد ريال سرمايه‌گذاري در بخش کشاورزي ايران انجام شود. اين ارقام براي تحقق رشد ارزش افزوده‌ي ۵/۵ درصد به‌ترتيب ۶/۱ درصد و حدود ۲۳۴ هزار ميليارد ريال سرمايه‌گذاري و براي دستيابي به رشد ارزش افزوده‌ي ۸ درصد به‌ترتيب ۸/۲ درصد و حدود ۳۰۴ هزار ميليارد ريال سرمايه‌گذاري خواهد بود. تردیدی وجود ندارد که علاوه بر انجام سرمايه‌گذاري موردنياز، تحقق هر کدام از رشدهاي هدف (مفروض) ارزش افزوده در بخش کشاورزي ايران در سال‌هاي برنامه‌ي هفتم، از یک سو منوط به وجود شرايط اقليمي مناسب و پايدار (به‌عنوان پيش‌نياز اصلي توليد محصولات کشاورزي) و از ديگر سو، عدم تحميل شوک يا بحران‌هاي جديد بر اقتصاد کشاورزي کشور خواهد بود.

آورده‌ي اشخاص، استقراض از تامين کنندگان تسهيلات داخلي (سيستم بانکی، موسسات پولی و اعتباری، صندوق‌هاي رسمی و غير رسمی و نزول خواران) و خارجي (به شکل سرمايه‌گذاري و مستقيم و غيرمستقيم) و کمک‌هاي دولتي (داخلي و خارجي) را بايد مهمترين کانال‌هاي تامين مالي بخش کشاورزي به‌منظور سرمايه‌گذاري و تامين سرمايه‌ي در گردش کشاورزي قلمداد کرد. سياست غالب در ۱۲ برنامه‌ي عمرانی و توسعه پيشين (قبل و بعد از انقلاب)، تعيين و تعريف سهم بخش کشاورزي از کل تسهيلات پرداختی سيستم بانکی بوده است.

نتیجه‌گیری و پیشنهادهای سیاستی

رشد ارزش افزوده‌ي کشاورزي در یک دهه‌ي اخير (۲/۴ درصد (۱۰۰=۱۳۹۰) و ۳/۴ درصد (۱۰۰=۱۳۹۵)) و شرايط حاکم بر محيط و ساختار کشاورزي ايران، بيانگر آن است که بدون یک رويکرد ممکن و قابل اجرا، تحقق رشد اقتصادي هدف ۵/۵ درصد و يا ۸ درصد براي بخش کشاورزي در برنامه‌ي هفتم توسعه، دور از دسترس خواهد بود. توسعه‌ي هدفمند سرمايه‌گذاري، یکی از سياست‌ها و برنامه‌هايی است که دولت می‌تواند در برنامه‌ي هفتم توسعه براي تحقق رشد اقتصادي در کشاورزي و افزايش تاب‌آوری اين بخش در برابر شرايط فرارو از آن استفاده نمايد. ميزان سرمايه‌گذاري کشاورزي ايران (۱۰۰=۱۳۹۵) از ۲۱۲ هزار ميليارد ريال در سال ۱۳۹۰ به ۱۵۶ هزار ميليارد ريال در سال ۱۴۰۱ رسيد است (رشد و میانگین سالانه‌ي دوره: ۲/۸- درصد و ۱۴۷ هزار ميليارد ريال) و رشد ارزش افزوده‌ي کشاورزي نیز در اين فاصله‌ي زمانی حدود ۳/۴ درصد (۱۰۰=۱۳۹۰) بوده است.

بررسی میانگین رويکردهاي مختلف برآورد سرمايه‌گذاري سالانه براي رشدهاي ارزش افزوده‌ي هدف (مفروض) کشاورزي نشان داد (جدول ۹) که با توجه به مفروضات مطالعه و بر اساس قيمت‌هاي سال پایه‌ي ۱۳۹۵ (۱۰۰=۱۳۹۵) براي تحقق رشد ارزش افزوده‌ي ۳/۵ درصد

جدول ۹- برآورد میانگین سرمایه‌گذاری موردنیاز کشاورزی برای رشدهای ارزش افزوده‌ی هدف در سال‌های ۷-۱۴۰۲ مبتنی بر رویکردهای متفاوت مطالعه (درصد، میلیارد ریال، ۱۰۰=۱۳۹۵)

Table 9- Estimate of agricultural average required investment for goal growths of value added in the years 2023-8, based on the different approaches of study (Billion Rials, Percentage, 2016=100)

سال Year	رشد هدف Goal growth	میزان سرمایه‌گذاری کشاورزی Amount of agricultural investment	رشد سرمایه‌گذاری کشاورزی Growth of agricultural investment
2023	3.5	159828	2.6
	5.5	195031	25.2
	8	238855	53.4
2024	3.5	167501	4.8
	5.5	207300	6.3
	8	258231	8.1
2025	3.5	174729	4.3
	5.5	219605	5.9
	8	278687	7.9
2026	3.5	182347	4.4
	5.5	232839	6.0
	8	301303	8.1
2027	3.5	190381	4.4
	5.5	247098	6.1
	8	326398	8.3
2028	3.5	198859	4.5
	5.5	262488	6.2
	8	354350	8.6
میانگین ۷-۱۴۰۳ Average 2024-8	3.5	182763	4.5
	5.5	233866	6.1
	8	303794	8.2

Sources: Research findings

منبع: یافته‌های پژوهش

بخش، نیازمند یک بسته‌ی جامع سیاست‌گذاری خاص از جمله تبعیض مثبت در تخصیص منابع مالی برای سرمایه‌گذاری خواهد بود. در صورت عدم جریان سریع شکاف سرمایه‌ی موردنیاز و محقق شده در بخش کشاورزی، آثار رکود سرمایه‌گذاری کشاورزی در دهه‌ی ۱۳۹۰ به صورت رشد ضعیف شاخص‌های کلان آن (رشد ارزش افزوده، اشتغال، تراز تجاری و ...) در دهه‌ی ۱۴۰۰ آشکار خواهد شد. تجارب گذشته نشان می‌دهد که تغییر رویکرد تأمین مالی برای سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی ایران، گریزناپذیر است. به همین خاطر، لازم است که در برنامه‌ی هفتم توسعه:

- ۱) اهداف کمی تسهیلات پرداختی به بخش کشاورزی ایران به تفکیک تسهیلات سرمایه‌گذاری و تسهیلات سرمایه‌ی در گردش تعریف گردند.
- ۲) به منظور حرکت منابع مالی سرمایه‌گذاری به سمت بخش کشاورزی، دولت نسبت به تعریف منابع مالی پایدار با نرخ بهره‌ی ترجیحی برای کشاورزی (تبعیض مثبت) اقدام نماید.
- ۳) مکانیزم‌های انتقال پس‌اندازها به سرمایه‌گذاری مولد در بخش کشاورزی بهبود یابد.
- ۴) برای مقابله با چالش‌های فرارو، پایداری تحقق رشد اقتصادی هدف و حفظ منابع پایه‌ی تولید، جهش پایدار در سرمایه‌گذاری کشاورزی به عنوان یک سیاست ملی تعریف گردد.
- ۵) فضای سرمایه‌گذاری به لحاظ ثبات سیاسی و اقتصادی نظیر

با توجه به اولویت تأمین سرمایه‌ی در گردش و سهم پایین سرمایه‌گذاری کشاورزی در کل تسهیلات پرداختی بانکی (به عنوان مثال، حدود ۲۶ درصد در سال ۱۴۰۱ و به شکل ایجاد و توسعه‌ی فعالیت کشاورزی)، عملاً توسعه‌ی چندانی در سرمایه‌گذاری کشاورزی کشور صورت نگرفته است. بعلاوه، بخش کشاورزی در ۶ برنامه‌ی توسعه‌ی بعد از انقلاب هرگز نتوانسته است که سهم هدف خود از تسهیلات بانکی (۲۵-۲۰ درصد کل تسهیلات بانکی) را جذب نماید. به عنوان مثال، سهم تسهیلات پرداختی سیستم بانکی به بخش کشاورزی در سال ۱۴۰۱ حدود ۷ درصد بوده است (Central Bank of the Islamic Republic of Iran, d-2023). در سایر سال‌های گذشته نیز کم و بیش چنین شرایطی حاکم بوده است.

تخریب منابع پایه و تغییرات اقلیمی در عرصه‌ی کشاورزی ایران به گونه‌ای در حال وقوع هستند که از یک سو، تولید محصولات کشاورزی در گستره‌ی زیادی از ایران را در عرصه یا فضای باز مشکل ساخته است (ضرورت توسعه‌ی کشت‌های گلخانه‌ای) و از دیگر سو، توسعه‌ی سرمایه در فرآیند تولید کشاورزی (به عنوان مکمل و یا جانشین سایر نهاده‌های تولید) در راستای افزایش بهره‌وری و حفظ منابع تولید محدود و در حال تخریب کشاورزی را بیش از گذشته، الزامی نموده است. به نظر می‌رسد که بخش کشاورزی ایران، فاقد شرایط و توانایی رقابت در حفظ یا جذب منابع مالی سرمایه‌گذاری با سایر بخش‌های اقتصادی بوده و برای مواجهه با چالش‌های کنونی و آتی فراروی این

اين مقاله برگرفته از طرح پژوهشي خاتمه‌يافته داراي کد فروست 13-1402-IRP در مؤسسه پژوهش‌هاي برنامه‌ريزي، اقتصاد کشاورزي و توسعه‌ي روستايي است و مؤلف اين مقاله بر خود لازم مي‌داند که از حمايت مالي موسسه‌ي پژوهشي مزبور، تشکر و سپاسگزاري نمايد.

کاهش نرخ تورم، بهبود روابط خارجي و کاهش شاخص ريسک کشور براي جذب سرمايه‌گذاري خارجي در کلان اقتصاد و بخش کشاورزي مساعد گردد.

سپاسگزاري

References

1. Agricultural Planning Economic and Rural Development Research Institute (APERDRI). (2021). Research Priorities of the Institute 2021-2025 (Based on the Agricultural Transformation Program with the Jihadi Approach of the Honorable Minister of Jihad for Agriculture). Available at: <https://www.agri-peri.ac.ir/dorsapax/userfiles/file/olaviyat1400.pdf>. (In Persian with English abstract)
2. Andalib, M., & Sadeghi Shahabi, M. (2019). Identification and ranking of investment economic barriers in agricultural basic commodities production. *Agricultural Economics Research*, 11(4), 219-246. (In Persian with English abstract). <https://dorl.net/dor/20.1001.1.20086407.1398.11.44.10.1>
3. Asiyabani, A.R. (2015). Prediction Models. (In Persian). Available at: www.linkedin.com/pulse
4. Baboli, A., & Lashkrizadeh, M. (2017). The threshold effect of different levels of inflation uncertainty on private investment in the agricultural sector in Iran. *Agricultural Economics and Development*, 25(97), 117-95. (In Persian with English abstract). <https://doi.org/10.30490/AEAD.2017.59067>
5. Baghestani, A.A. (2020). Modelling the effect of exchange rate shock on investment in the agricultural sector (Using the NARDL method). *Agricultural Economics and Development (Agricultural Sciences and Industries)*, 34(2), 113-125. (In Persian with English abstract). <https://doi.org/10.22067/JEAD2.V34I2.81510>
6. Bani Asadi, M., & Mohseni, R. (2017). Impact of inflation uncertainty on agricultural investment in Iran. *Agricultural Economics Research*, 9(2), 37-55 (In Persian with English abstract). <https://dorl.net/dor/20.1001.1.20086407.1396.9.34.2.9>
7. Central Bank of the Islamic Republic of Iran. (2022). Capital Stock in Iran's Economy (1390-1400). (In Persian). Available at: www.cbi.ir
8. Central Bank of the Islamic Republic of Iran. (a-2023). National Accounts of Iran. (In Persian). Available at: www.cbi.ir
9. Central Bank of the Islamic Republic of Iran. (b-2023). Economic Indicators. (In Persian). Available at: www.cbi.ir
10. Central Bank of the Islamic Republic of Iran. (c-2023). Capital Balance. (In Persian). Available at: www.cbi.ir
11. Central Bank of the Islamic Republic of Iran. (d-2023). The Performance of Banks' Payment Facilities and the Purpose of Receiving Facilities During the 12 Months of 2022 and Comparing it with the 12 months of 2021. (In Persian). Available at: www.cbi.ir
12. Dahmardeh, N., & Esna Ashari, H. (2015). The role of financial development on investment in the agricultural sector of Iran. *Agricultural Economics and Development*, 23(91), 210-189. (In Persian with English abstract). <https://doi.org/10.30490/AEAD.2015.59008>
13. Eisazadeh, S., & Ahmadzadeh, A. (2009). Investigating the effect of institutional factors on economic growth with an emphasis on governance institutions. *Iranian Journal of Economic Research*, 13(40), 1-28. (In Persian with English abstract)
14. Hamburg, D. (1996). *Patterns of economic growth*. Translated by Mehdi Taghavi, Tehran, Scientific and cultural publishing company. (In Persian)
15. Hejberkiani, K., & Alizadeh Janavislu, M.R. (2000). Investigation of factors affecting private sector investment in Iran's agriculture using the non-linear least squares method. *Agricultural Economics and Development*, 8(29), 73-45. (In Persian with English abstract)
16. Houshmand, M., Daneshnia M., Abdullahi, Z., & Iskandaripour, Z. (2014). Factors affecting private investment in the agricultural sector of Iran. *Applied Economic Studies*, 3(11), 239-255. (In Persian with English abstract). <https://dorl.net/dor/20.1001.1.23222530.1393.3.11.10.6>
17. Islamic Council. (2023). The approved Bill on the five-year development program of the Islamic Republic of Iran (2023-2028). (In Persian). Approved on 2023/11/01.
18. Jalalee, S.A.M., Shafei, S., & Javadnia, M. (2014). Investigating the effect of financial repression on private investment in the agriculture sector. *International Journal of Agricultural Management and Development*, 4(3), 246-237. (In Persian with English abstract). <https://doi.org/10.22004/ag.econ.246102>
19. Kazemi, A., Abozari, A., & Tahmasebi, Q. (2012). *Investigating the dimensions of private investment in the rural agriculture sector*. National Rural Development Conference, Gilan. (In Persian with English abstract)

20. Khaledi, K., & Heydari, R. (2023). Investigating the role of agricultural insurance on Iran's rural economy with focus on agricultural sector. *Village and Development*, 26(1), 274-251. (In Persian with English abstract). <https://doi.org/10.30490/RVT.2023.356374.1411>
21. Khaledi, K., & Ardestani, M. (2022). The impact of sanctions on the economic growth of Iran's agricultural sector. *Agricultural Economics and Development*, 29(4), 284-251. (In Persian with English abstract). <https://doi.org/10.30490/AEAD.2022.354555.1334>
22. Kianirad, A., & Koopahi, M. (2000). Analysis of government investment in the agricultural sector and it's forecast for the period 2000-2004. *Agricultural Economics and Development*, 8(32), 103-116. (In Persian with English abstract)
23. Mahmoudgordi, R., Zamani, O., Mortazavi, S.A., & Nader, H. (2011). Impacts of real exchange rate and its uncertainty on private investment in agricultural sector. *Agricultural Economics Research*, 3(4), 133-151. (In Persian with English abstract). <https://dori.net/dor/20.1001.1.20086407.1390.3.12.7.8>
24. Mangali, H., & Golestani, Sh. (2016). Effect of oil price instability on private investment in agriculture sector. *Economic Research and Agricultural Development of Iran (Agricultural Sciences of Iran)*, 46(4), 695-687. (In Persian with English abstract). <https://doi.org/10.22059/JAEDR.2016.58024>
25. Mehrabi Boshrabadi, H., Islami, M.R., Sharafatmand, H., & Baghestani, A.A. (2011). A study on the effective factors on capital productivity in sub-agricultural sectors of Iran. *Agricultural Economics (Economics and Agriculture)*, 5(1), 17-36. (In Persian with English abstract)
26. Mohammadi, A., Karmi, H., Karimi Goghari, H., Karmi, Sh., & Shah Ali, A. (2018). Investigation the effects of level of access to financial resources on investment growth in the agricultural processing industries. *Agricultural Economics Research*, 10(1), 111-132. (In Persian with English abstract). <https://dori.net/dor/20.1001.1.20086407.1397.10.37.6.6>
27. Nabieian, S., & Sheikhpour, M. (2016). Study of monetary shocks on investment in agricultural sub-sectors of Iran. *Agricultural Economics and Development*, 24(96), 185-198. (In Persian with English abstract). <https://doi.org/10.30490/AEAD.2017.59058>
28. Nabieian, S., Esfandiari, S., & Sephond, E. (2017). The iImpact of macro economy coefficients on Q-Tobin (Investment incentives) in Iran's agriculture section. *Agricultural Economics Research*, 9(3), 17-32. (In Persian with English abstract). <https://dori.net/dor/20.1001.1.20086407.1396.9.35.2.1>
29. Negin Taji, Z., Golmoradi Adinevand, H., & Sadeghinejad, M.A. (2022). Investigating the causal Nexus between economic growth, banking sector development, capital markets development and macroeconomic variables in Iran. *Financial Economics*, 16(3), 195-211. (In Persian with English abstract). <https://doi.org/10.30495/fed.2022.697611>
30. Nowroozi, H., Hosseini, S.S., & Ansari, V. (2020). The effect of government support policies on investment in the agricultural sector of Iran. *Agricultural Economics Research*, 12(1), 45-68. (In Persianwith English abstract)
31. Omrani, M., & Farajzadeh, Z. (2015). Capital role in Iranian agriculture growth. *Agricultural Economics Research*, 7(4), 1-19. (In Persian with English abstract). <https://dori.net/dor/20.1001.1.20086407.1394.7.28.1.2>
32. Pour Ali, M., Rajaei, Y., & Dalmanpour, M.A. (2020). Effects of macroeconomic and institutional variables on the economic growth of selected developing countries. *Applied Economics*, 10(32 & 33), 79-96. (In Persian with English abstract)
33. Sameti, M., & Faramarzpour Darzini, B. (2004). Investigation of obstacles to private investment in the agricultural sector of Iran. *Agricultural Economics and Development*, 12(45), 91-112. (In Persian with English abstract)
34. Sepherdoost, H., & Barjisian, A. (2016). A study of indirect corruption's effect channels on economic growth; using corruption perception index. *Quantitative Economics (Economic Reviews)*, 13(1), 1-29 (In Persian with English abstract). <https://doi.org/10.22055/jqe.2016.12324>
35. Shakeri, A., & Mousavi, M. (2003). Investigation of factors affecting private and government investment in the agricultural sector. *Agricultural Economics and Development*, 11(43-44), 89-115. (In Persian with English abstract)
36. Sharafatmand, H., Homayounifar, M., Mehrabi Boshrabadi, H., & Baghestani, A.A. (2009). Estimating capital balance in Iran sub-agricultural sectors. *Agricultural Economics*, 3(1), 141-159. (In Persian with English abstract)
37. Sheikhpour, M., & Nabieian, S. (2018). Study of monetary shocks on investment in agricultural sector of Iran. *Agricultural Economics Research*, 10(4), 125-143. (In Persian with English abstract). <https://dori.net/dor/20.1001.1.20086407.1397.10.40.7.3>
38. Shokri, E., Shahnoushi Forushani, N., Mohammadzadeh, R., & Azarinfar, Y. (2009). Study of factors affecting investment in Iranian agricultural sector. *Agricultural Economics Research*, 1(2), 107-120. (In Persian with English abstract). <https://dori.net/dor/20.1001.1.20086407.1388.1.2.7.4>
39. Soltani, Gh.R. (2004). Determining the rate of return on investment in the agricultural sector. *Agricultural Economics and Development*, 12(45), 19-40. (In Persian with English abstract)
40. Stack Exchange. (2023). *What is the difference between estimation and prediction?*. Available in: <https://stats.stackexchange.com/questions/17773/what-is-the-difference-between-estimation-and-prediction>
41. Statistical Center of Iran. (2014). Definitions and Standard Concepts (for Use in Statistical Plans and Reports) - Third Edition. (In Persian). Available at: www.amar.org.ir

42. Torabi, T., Gholami, M., Hadizadeh, R., Kordabcheh, M., Rahimi, M., & Mir Mohammad, M. (2021). *Prediction of the economic growth rate of the year 2021 according to the four seasons*. Publications of Research Institute of Statistics, Tehran. (In Persian)
43. World Bank. (2023). *Iran Economic Monitor*. <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/1c94cb80-5f40-408f-a5c7-c7cfd97dc438/content>
44. Zibae, H. (2004). A model for predicting the investment of Iran's economic sectors. *Program and Budget Journal*, 9(4-87), 51-77. (In Persian)

